

Özgün Araştırma Makalesi

Oral Ülser ve Rekürrent Aftöz Stomatit ile İlgili Türkçe İnternet Sitelerindeki Hasta Bilgilendirme Metinlerinin İçerik Kalitesi ve Okunabilirliği

The Content Quality and Readability of the Patient Information Texts in Turkish Websites on the Oral Ulcer and Recurrent Aphthous Stomatit

Hümeyra Özge Yılcı¹ , Nursel Akkaya² , Gökçen Akççek³

ÖZET

Amaç: Bu çalışmanın amacı oral ülseler ve rekürrent aftöz stomatit ile ilgili hastalara bilgi vermek amacıyla hazırlanmış internet sitelerinin içerik kalitesi ve okunabilirlik yönünden incelenmesidir.

Gereç ve Yöntem: Google, Yandex ve Bing arama motorlarında “aft”, “ağız ülseri”, “tekrarlayan ağız yaraları” ve “ağızda tekrarlayan aftlar” anahtar kelimeleri ile yapılan arama sonuçları arasından sağlıkla ilgili kurum ve kuruluşlara ait hasta bilgilendirme amaçlı siteler seçilmiştir. Çalışmaya dahil edilen internet sitelerinin içerik kalitesinin incelenmesi JAMA ve DISCERN kriterleri, okunabilirlik değerlendirmesi ise Atesman ve Bezirci-Yılmaz formülleri kullanılarak yapılmıştır.

Bulgular: Bu çalışmaya 51 adet internet sitesi dahil edilmiştir. İncelenen sitelerin hiçbirinde dört JAMA kriterinin tümü birden karşılanmamış ve sitelerin tamamında bilgi kaynaklarının belirtilmediği saptanmıştır. İnternet sitelerinin %22'sinde üç JAMA kriteri sağlanırken, %12'sinde hiçbir kriter karşılanmamıştır. DISCERN genel değerlendirme puanının ortancası 2 (1-4) olarak bulunmuştur. Ortanca okunabilirlik değerleri; Atesman formülüne göre 54.20 (21-68) ve Bezirci-Yılmaz formülüne göre 11.99 (8-25) bulunmuştur.

Sonuç: Oral ülser ve rekürrent aftöz stomatit ile ilgili internet sitelerinde sunulan bilgilendirme metinlerinin çoğu güvenilir değildir ve okunabilirlik düzeyi genel popülasyon için zordur. Sağlık bilgilendirme materyallerinin güvenilirlik kriterlerine ve okunabilirlik düzeyinin kolay olmasına dikkat edilerek hazırlanması hastaların etkin kullanımı için yararlı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Aftöz stomatit; Hasta eğitim broşürü; Tüketici sağlık bilgisi

ABSTRACT

Aim: The aim of this study is to examine the content quality and readability of patient information websites about oral ulcers and recurrent aphthous stomatitis.

Materials and Method: The terms “aphtha”, “mouth ulcer”, “recurrent mouth sores” and “recurrent aphthae in the mouth” were searched in Google, Yandex and Bing search engines and among results, the patient information websites of the healthcare providers and organizations were selected. The included sites were evaluated using JAMA and DISCERN criteria for content quality and Atesman and Bezirci-Yılmaz formulas for the readability.

Results: A total of 51 websites were included. All the four JAMA criteria were not achieved in any sites, and the information sources were absent in all the sites. 22% of websites provided three JAMA criteria, %12 provided none. The median of DISCERN general score was 2 (1-4). Median readability values were 54.20 (21-68) and 11.99 (8-25) according to Atesman and Bezirci-Yılmaz formulas, respectively.

Conclusion: Most of the patient information texts on the websites about oral ulcer and recurrent aphthous stomatitis are unreliable and difficult to read for the general population. The health information materials created considering the reliability criteria and ease of readability will be useful for the effective use of patients.

Keywords: Aphthous stomatitis; Consumer health information; Patient education handout

Makale gönderiliş tarihi: 14.11.2022; Yayına kabul tarihi: 30.01.2023

İletişim: Dr.Hümeyra Özge Yılcı

İzmir Demokrasi Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Ağız Diş ve Çene Radyolojisi Anabilim Dalı, 35290 Konak, İzmir, Türkiye

E-posta: ozgeerbudak@gmail.com

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Demokrasi Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Ağız Diş ve Çene Radyolojisi Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye

² Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Ağız Diş ve Çene Radyolojisi Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye

³ Dr. Öğr. Üyesi, Hacettepe Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Ağız Diş ve Çene Radyolojisi Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye

GİRİŞ

İnternet, erişimin yaygın hale gelmesi ile çeşitli hastalıklar ve tedavi süreçleri ile ilgili bilgi edinmede önemli bir kaynak olmuştur.¹ Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2022 Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması verilerine göre 16-74 yaş grubundaki bireylerde internet kullanım oranı %85 olup her geçen yıl artış göstermiştir.² İnternet kullanıcılarının %49'unun belirli bir tıbbi durum veya sorun hakkında bilgi sağlayan bir internet sitesine eriştiği bildirilmiştir.³ İnternette hızla ve kolayca edinilen bilgi, bireylerin sağlıklarıyla ilgili aldıkları kararlarda etkili olabileceğinden, kanıta dayalı veriler doğrultusunda hazırlanmamışsa hastaların yanlış yönlendirilmesine ya da tedavilerini ertelemelerine yol açabilir. Hastaların verilen bilgiyi anlayıp uygun eylemlerde bulunması için bilginin içeriği kadar metnin okunabilir olması da önem taşımaktadır. Okunabilirlik, bir metnin okuyucu tarafından kolay takip edilebilir olup olmadığını gösteren bir bilgidir. Dile özgüdür ve matematiksel formüller ile ölçülebilir.⁴

Oral ülser, mukozanın yüzey devamlılığının bozulması ile karakterize sık rastlanan bir durumdur. Hareketli protez ya da keskin kenarlı bir restorasyonun oluşturduğu travma sonrası gelişebileceği gibi, ağız kanserinin ya da çeşitli sistemik hastalıkların bulgusu olarak da ortaya çıkabilir. Rekürrent aftöz stomatit (RAS) en sık rastlanan oral ülser tipidir. Ağız mukozasının en ağırlı inflamatuvar durumlarından biri olduğundan yemek yeme, yutma ve konuşma güçlüğüne neden olur.^{5,6} Bu nedenle hastaların diğer pek çok sağlık sorununda olduğu gibi bu durumun nedeni ve tedavisi ile ilgili bilgi edinmek amacıyla internete başvurma olasılığı mevcuttur.

Bu çalışmanın amacı, oral ülser ve RAS ile ilgili internet ortamında sunulan Türkçe hasta bilgilendirme metinlerinin bilgi kalitesi ve okunabilirlik yönünden incelenmesidir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın evrenini Google, Yandex ve Bing arama motorlarında "aft", "ağız ülseri", "tekrarlayan ağız yaraları" ve "ağızda tekrarlayan aftlar" anahtar kelimeleri ile yapılan arama sonuçları oluşturmuştur. Arama, dil Türkçe olarak seçilip tüm dosya türlerinde, herhangi bir zaman aralığında olacak şekilde yapılmış ve hasta bilgilendirme amaçlı olan Türkçe

siteler çalışmaya dahil edilmiştir. Taramalarda sadece oral ülserler ve RAS ile ilgili bilgileri içeren sayfalar incelemeye alınmıştır. Konu ile ilgisi olmayan sayfalar çalışmaya dahil edilmemiştir. Amacı bilgi vermek olmayan, reklam ve satış amacıyla ürün pazarlaması yapan siteler, sadece görsel ve video içerikli siteler, sosyal medya uzantısı olan siteler, sohbet ve forum siteleri, haber siteleri örnekleme dahil edilmemiştir. Ayrıca, bilimsel kitap ve makaleler çalışma dışı bırakılmıştır. Her bir arama motorunda anahtar kelimeler sırayla kullanılarak ilk 50 site incelemeye alınmış, daha sonra arama sonuçlarında tekrarlayan siteler elenerek, kriterleri karşılayan internet sitelerinde sunulan bilgilendirme metinleri incelenmiştir.

İçerik incelemesi

Çalışmaya dahil edilen internet sitelerinin (51 site) içerik incelemesi için JAMA (Journal of the American Medical Association) kriterleri⁷ ve DISCERN⁸ kullanılmıştır. İlk değerlendirme sonrasında değerlendirici içi uyum için rastgele seçilen 11 site üzerinde DISCERN aracı ve JAMA kriterlerine göre tekrar değerlendirme yapılmıştır.

JAMA kriterleri, sağlıkla ilgili internette sunulan bilgiler için temel kalite standartları olarak bir internet sitesinde açıkça görülmesi gereken dört temel özelliği değerlendirmektedir:

- I- Yazarlık: Yazarlar ve katkıda bulunanlar, bağlantıları ve branşları hakkında bilgilendirmelidir.
- II- Kaynaklar: Tüm içerik için kaynaklar açıkça listelenmeli ve telif hakkı bilgileri dahil edilmelidir.
- III- Çıkar çatışması: İnternet sitesinin sahipliğinden, sponsorluğundan, reklamından, sigorta yükümlülüğünden, ticari finansmanından veya desteğinden kaynaklanan potansiyel çıkar çatışması açık ve tam olarak açıklanmalıdır.
- IV- Tarih: İçeriğin yüklendiği ve güncellendiği tarihler belirtilmelidir.

DISCERN, herhangi bir sağlık sorunu için internet ortamında bireylere sunulan sağlık bilgisinin kalitesini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiş ilk ölçüm aracıdır. DISCERN değerlendirme aracı toplamda 16 soru içermekte ve bu sorular üç bölümden oluşmaktadır:

- I- Bilginin kaynağına yönelik sorular (1-8)
 II- Tedavi seçenekleri ile ilgili olan sorular (9-15)
 III- Mevcut bilgi kaynağının genel olarak değerlendirilmesine yönelik soru (16)
 VI- Ölçüm aracındaki sorular 1-5 arasında puanlama yapılarak cevaplanmaktadır.

Okunabilirlik Ölçümü

İnternet sitelerinde yer alan bilgilendirme metinlerinin okunabilirlik düzeyi, Türkçe metinler için tanımlanmış olan Ateşman⁹ ve Bezirci-Yılmaz⁴ formülleri ile hesaplanmıştır.

Ateşman okunabilirlik formülü, Flesch Okuma Kolaylığı Formülü'nün Türkçeye uyarlanması ile geliştirilmiş kelime ve cümle uzunluğunun kullanıldığı bir formüldür. Ateşman formülüne göre bir metnin okunabilirlik değerleri 1-29: çok zor, 30-49: zor, 50-69: orta güçlükte, 70-89: kolay, 90-100: çok kolay şeklinde sınıflandırılmıştır.

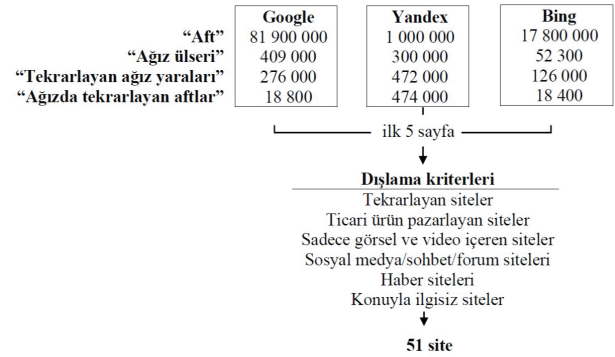
Bezirci-Yılmaz Okunabilirlik Formülü, cümle uzunluğu, kelimelerdeki hece sayıları ve Türkçe dilinin istatistiksel özellikleri temel alınarak geliştirilmiştir. Bu formülden elde edilen değerler, bir metnin Türkiye'deki eğitim sistemine göre hitap ettiği sınıf düzeyini göstermektedir: 1-8; ilk öğretim, 9-12; lise, 13-16; lisans, 16 ve sonrası; lisansüstü eğitim.

İstatistiksel Analiz

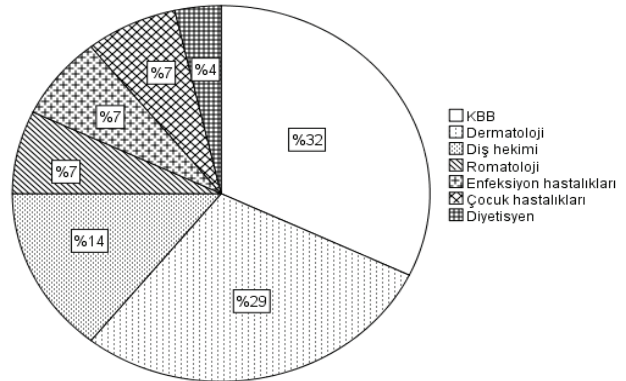
Verilerin analizi için SPSS® 21 (IBM Inc, USA) yazılımı kullanılarak tanımlayıcı istatistikler hesaplanmıştır. Değerlendirici içi uyum Kappa katsayısı ile incelenmiştir. Verilerin normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov-Smirnov testi ile değerlendirilmiştir. Kategorik verilerin tanımlayıcı istatistikleri, frekans ve yüzde değerler kullanılarak; sayısal verilerin tanımlayıcı istatistikleri ortanca değerleri kullanılarak gösterilmiştir. Çalışmada sayısal veri karşılaştırmalarında iki bağımsız grup arasında Mann-Whitney U testi ve çoklu bağımsız gruplar arasında Kruskal-Wallis parametrik olmayan varyans analizi değerlendirmesi, kategorik veri karşılaştırmalarında ise Ki-kare testi kullanılmıştır. Değerlendirme yöntemleri arasındaki ilişki Spearman korelasyon katsayısı ile incelenmiştir. Çalışmada uygulanan istatistiksel analizlerin tümü %5 anlamlılık sınırı ve %95 güven aralığında gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR

Üç farklı arama motorunda dört anahtar kelime ile yapılan arama sonucunda ilk 5 sayfada yer alan 600 adet internet sitesi incelenmiş ve dışlama kriterlerine göre çalışmaya toplam 51 adet site dahil edilmiştir (Şekil 1). İncelenen 51 sitenin %59'u (30 site) özel sağlık kurum ve kuruluşlarına ait olup bunların yarısını özel diş klinikleri oluşturmaktadır. Kalan sitelerin %33'ü (17 site) hekimlere ait kişisel sayfalar, %4'ü (2 site) dernek ve vakıflara ve %4'ü (2 site) kamu kurumlarına ait sayfalardır. Şekil 2, internet sitelerinde belirtilen metin yazarlarının uzmanlık alanlarına göre dağılımını göstermektedir.

Şekil 1. Çalışma akış şeması

Şekil 2. Sitelerin metin yazarlarının uzmanlık alanlarına göre dağılımı

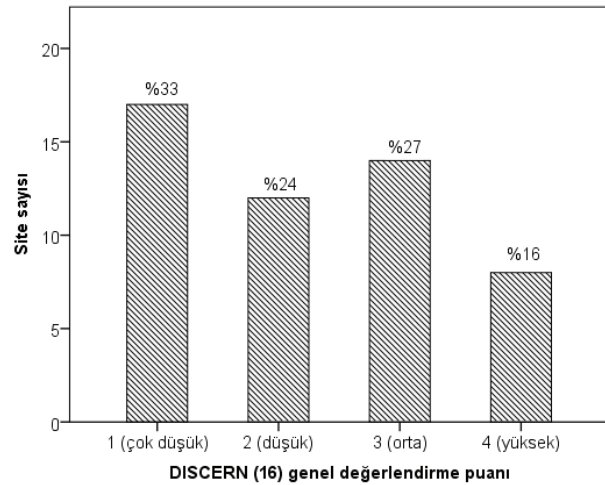
DISCERN aracının ve JAMA kriterlerinin değerlendirici içi uyumu için Kappa katsayıları sırasıyla 0.767 (p=0.000) ve 0.862 (p<0.000) bulunmuştur. Landis ve Koch'a¹⁰ göre Kappa katsayısı; 0.61-0.80 arasında güçlü uyumu, 0.81-1.00 arasında mükemmel uyumu göstermektedir.

JAMA kriterlerinin her birini sağlayan internet sitelerinin sayısı ve yüzdesi Tablo 1'de verilmiştir. Sitelerin hiçbirinin, JAMA kriterlerinin tamamını birden karşılamadığı ve bilgi kaynaklarına atıfta bulunmadığı saptanmıştır. Sitelerin 11'inde (%22) üç, 19'unda (%37) iki, 15'inde (%29) bir kriterin karşılandığı ve 6'sında (%12) kriterlerin hiçbirinin sağlanmadığı tespit edilmiştir.

İncelenen sitelerde DISCERN aracı ile elde edilen her bir sorunun ortanca puanlarına göre; bilgi kaynağına yönelik iki, tedavi seçeneklerine yönelik iki olmak üzere dört soru haricinde (3.soru: Kaynağın başlığı konu ile ilgili mi? 6.soru: Bilgiler tutarlı ve tarafsız mı? 12.soru: Tedavi uygulanmadığı durumlarda ne olacağını tanımlıyor mu? ve 14.soru: Birden fazla tedavi seçeneği olabileceği açıklanmış mı?) çok düşük ya da düşük puanlar elde edilmiştir (Tablo 2). DISCERN analiz sonuçlarına göre siteler sadece üç soruda 5 puana ulaşmıştır. 5 puana ulaşan site sayısı; 3.soru için 5 (%9), 12.soru

için 16 (%30) ve 14.soru için 1 (%2)'dir. Genel değerlendirme puanının (16.soru) ortancası 1-4 arasında 2 bulunmuştur. Şekil 3, sitelerin DISCERN aracı ile elde edilen genel değerlendirme puanlarının dağılımını göstermektedir. Sitelerin yarıdan fazlası (%57) çok düşük ve düşük olarak değerlendirilen puanlar almıştır ve hiçbiri genel değerlendirme sorusunda 5 puana ulaşamamıştır.

Sitelerin karşıladığı JAMA kriterlerinin sayısına göre oluşturulan gruplarda DISCERN aracı ile elde edilen genel değerlendirme puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$).

Şekil 3. İnternet sitelerinin DISCERN genel değerlendirme puanına göre dağılımı (%)

Tablo 1. Sitelerin sağlanan JAMA kriterlerine göre dağılımı

JAMA	Site sayısı
Yazarlık	31 (%61)
Kaynaklar	0 (%0)
Çıkar çatışması	40 (%78)
Tarih	15 (%29)

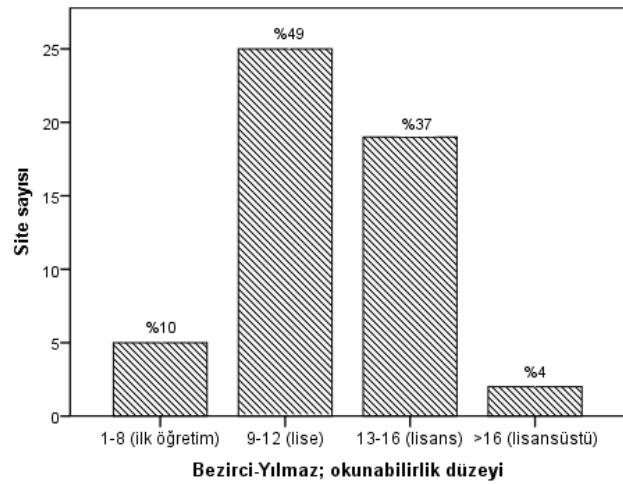
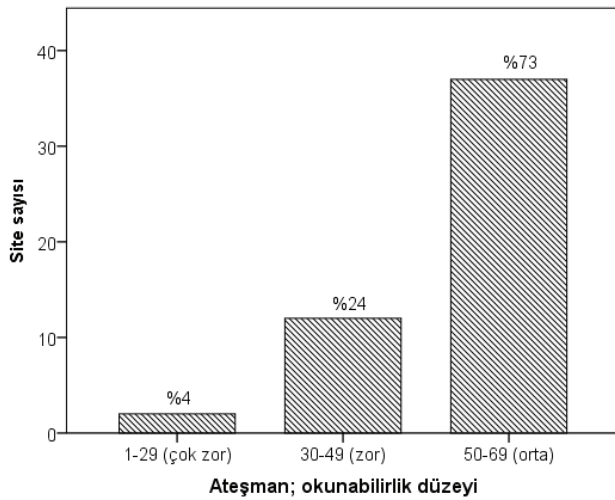
Tablo 2. DISCERN aracı ile elde edilen puanların her bir soruya göre ortanca değerleri

DISCERN kriterleri	Ortanca (min-maks)
1 Amaçlar açık ve net mi?	1 (1-4)
2 Amaçlara ulaşılmış mı?	1 (1-4)
3 Kaynağın başlığı konu ile ilgili mi?	4 (1-5)
4 Kullanılan kaynaklar açıkça belirtilmiş mi?	1 (1-1)
5 Bildirilen ya da kullanılan bilginin tarihi açıkça belirtilmiş mi?	1 (1-3)
6 Bilgiler tutarlı ve tarafsız mı?	3 (1-3)
7 Ek bilgi kaynaklarının ayrıntıları belirtilmiş mi?	1 (1-1)
8 Belirsiz alanlara değiniyor mu?	2 (1-4)
9 Her bir tedavinin nasıl uygulandığını tanımlıyor mu?	2 (1-4)
10 Her bir tedavinin yararlarını tanımlıyor mu?	1 (1-4)
11 Her bir tedavinin risklerini tanımlıyor mu?	1 (1-4)
12 Tedavi uygulanmadığı durumlarda ne olacağını tanımlıyor mu?	4 (1-5)
13 Tedavi seçeneklerinin yaşam kalitesini nasıl etkilediğini tanımlıyor mu?	1 (1-4)
14 Birden fazla tedavi seçeneği olabileceği açıklanmış mı?	3 (1-5)
15 Hastanın karar vermesi için destek sağlıyor mu?	2 (1-4)
16 Genel değerlendirme	2 (1-4)

DISCERN genel değerlendirme puanı sitelerin ait olduğu kurum ve kuruluşlar arasında ve metin yazarlarının branşları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemiştir ($p>0.05$).

İnternet sitelerinin okunabilirlik değerleri; Ateşman formülüne göre 21 ile 68 arasında ortanca 54.20 ve Bezirci-Yılmaz formülüne göre 8 ile 25 arasında 11.99 olarak hesaplanmıştır. İncelenen 51 internet sitesinin okunabilirlik puanlarının her iki okunabilirlik formülüne göre sınıflandırması Şekil 4'te verilmiştir. Sitelerin okunabilirlik düzeyi; Ateşman formülüne

göre orta güçlükte, Bezirci-Yılmaz formülüne göre lise düzeyinde bulunmuştur. Her iki okunabilirlik formülünün Spearman korelasyon katsayısı -0.933 ($p<0.05$) bulunmuştur. JAMA kriterleri ve DISCERN genel değerlendirme puanlarına göre okunabilirlik düzeylerinin karşılaştırılmasında herhangi bir farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$). Sitelerin ait olduğu kurum ya da kuruluşlar arasında ve siteleri hazırlayan hekimlerin branş grupları arasında okunabilirlik yönünden istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır ($p>0.05$).

Şekil 4. İnternet sitelerinin Ateşman ve Bezirci-Yılmaz formülleri ile elde edilen okunabilirlik düzeylerine göre dağılımı (%)

TARTIŞMA

İnternet, sağlıkla ilgili bilgi edinme konusunda oldukça yaygın başvurulan bir kaynak olup¹¹ ülkemizde 2016 yılında yapılan bir araştırmada %78 ile ön sırada yer almıştır.¹² İnternet kullanımı özellikle pandemi döneminde artış göstermiştir.¹³ Sağlıkla ilgili doğru bilgiler hastaların bilinçli karar vermesini, uygun sağlık aktivitelerinde bulunmasını, tedaviye katılımını ve talimatları takip edebilmesini sağlarken, internetteki bilgilerin sınırsız ve kontrolsüz olması olumsuz etkilere de yol açabilir. Hastalar; internette sunulan bilgilerin kanıta dayalı olup olmadığını, önemli bilgilerin eksikliğini değerlendiremeyebilir ya da sağlıkla ilgili kararlarını etkileyebilecek önemli tıbbi bilgileri yanlış anlayabilirler. Ayrıca henüz araştırma aşamasında olan bilgilere ulaştıklarında belirsizlikler nedeniyle endişeye kapılabilirler ya da tedavi seçenekleri ile ilgili beklentileri artabilir ve uygun olmayan ya da henüz uygulamaya girmemiş tedavilerde ısrarcı olabilirler. Bu nedenle

internette sunulan bilgilerin kalitesi, hastaların sağlığı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.^{11,14-17} Ağızdaki ülser lezyonlar pek çok etiyolojik faktöre bağlı olarak gelişebilir ve ağız kanseri gibi ciddi bir durumun ya da çeşitli sistemik hastalıkların belirtisi olabilir. Bu durumlarda erken tanı konması hastalığın prognozunu etkileyeceği için sağlık merkezine başvuru önemlidir. Ağız yarası şikayeti olan hastaların izlemesi gereken yol ile ilgili rehberlik sağlayacağından internette yer alan metinlerin doğru ve güvenilir bilgiler içermesi önem taşımaktadır.

Literatürde ağız ve diş sağlığı ile ilgili çeşitli konularda farklı araçlarla içerik analizinin yapıldığı pek çok çalışma mevcuttur.^{16,18-21} Bu çalışmalarda internet sitelerinin bilgi içeriğinin genel olarak yüksek kalitede olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Mevcut çalışmada oral ülser ve RAS ile ilgili Türkçe internet sitelerinin içerik kalitesi JAMA kriterleri ve DISCERN aracı kullanılarak değerlendirilmiştir. JAMA kriterlerinden en az üçünü yerine getirmeyen bir internet sitesinin

şüpheli olarak değerlendirilebileceği bildirilmiştir.¹⁵ Bu çalışmada incelemeye alınan sitelerin hiçbirisi JAMA kriterlerinin tamamını karşılamamış, %79'u ise en az üç kriteri sağlamamıştır. En büyük eksikliğin bilgi kaynaklarının ve güncellik durumunun belirtilmemesi olduğu saptanmıştır. İnternet sitelerinin hiçbirinde bilgilerin elde edildiği kaynaklara atıf yoktur ve tarih ile ilgili kriteri sitelerin sadece %29'u yerine getirmiştir. Sunulan bilgilerin güvenilirliği ile ilgili şüphe yaratan bu sonuçlar, JAMA kriterleri kullanılarak İngilizce internet siteleri üzerinde yapılan oral ülser,¹¹ oral displazi¹⁵ ve oral lökoplaki²² konuları ile ilgili diğer çalışmalara kıyasla düşüktür.

DISCERN aracında genel değerlendirme sonucuna göre ortanca 2 puan ile sitelerin yarısından fazlasının (%57) düşük kalitede içeriğe sahip olduğu görülmüştür. Bu bulgu, oral displazi,¹⁵ oral lökoplaki²² ve liken planus²³ ile ilgili yapılan çalışmalarla benzer olmakla birlikte, literatürde görece daha yüksek DISCERN puanlarının elde edildiği oral ülser,¹¹ liken planus,²⁴ RAS ve liken planus²⁵ ile ilgili çalışmalar da mevcuttur. Bu çalışmada DISCERN aracında bilgi kaynağına yönelik güvenilirliği sorgulayan ilk kısımdan (1-8) 3. ve 6. dışındaki sorular düşük puan almıştır. Bununla birlikte siteler, bilgilerin tutarlılık ve tarafsızlığını sorgulayan 6. soru bakımından orta düzey (3 puan) olarak değerlendirilmiştir. DISCERN aracının tedavi ile ilgili soruları (9-15) içeren ikinci kısmında, 12. ve 14. sorular haricinde, sitelerin düşük puanlara sahip olduğu saptanmıştır. Bu düşük puanlar; DISCERN analizinin 9, 10, 11, 13 ve 15. sorularında vurgulanan, sitelerde sunulan tedavilerin nasıl uygulandığı, yarar ve riskleri, yaşam kalitesi üzerine etkisi konularında eksik bilgilendirme olduğunu göstermekte ve sitelerin hastaların karar vermesine destek olmadığı anlamına gelmektedir.

DISCERN genel değerlendirmesinde 5 üzerinden en yüksek puan olarak 4 alan sekiz siteden (%16) biri özel sağlık kuruluşuna, biri dermatoloji meslek kuruluşuna aittir. Bu iki site kalite göstergesi olarak JAMA kriterlerinin üçünü yerine getirmekle birlikte, amaçlar, bilgi kaynakları, ek bilgi kaynakları ve tedavinin riskleri konusunda yeterli bilgi sağlamamıştır. En yüksek puanı alan sekiz sitenin yarısında yazarların uzmanlık alanı dermatoloji olmakla birlikte branşlar arasında bilgi kalitesi açısından anlamlı fark bulunmamıştır.

Bireylerin bilgilendirme sitelerinden uygun şekilde yararlanabilmesi için internet site içeriklerinin sadece doğru ve güvenilir olması değil aynı zamanda hedef kitle için okunabilir olması da gerekir.²² Bireylerin sağlık ile ilgili bilinçli kararlar almak, hastalık risklerini azaltmak ve yaşam kalitesini artırmak amacıyla gerekli bilgilere ulaşabilmeleri, değerlendirebilmeleri ve kullanabilmeleri sağlık okuryazarlıkları ile ilgilidir.²⁶ Ülkemizde sağlık okuryazarlığının toplumun %68.9'unda yetersiz ve sorunlu-sınırlı düzeyde olduğu bulunmuştur.²⁷ Sağlık okuryazarlığı, genel okuryazarlık ile ilişkilidir.¹⁵ TÜİK verilerine göre 2021 yılı itibarıyla 25 yaş üstü nüfusun yaklaşık %45'inin lise ve üzeri, %13'ünün ortaokul, %33'ünün ilkokul eğitimlerini tamamladığı, %4'ünün okuma yazma bilip herhangi bir okul bitirmediği ve %4'ünün okuma yazma bilmediği görülmektedir.²⁸ Amerika Birleşik Devletleri'nde sağlık meslek kuruluşları her okuryazarlık seviyesindeki bireye uygun, kolay okunup anlaşılabilir olması için hasta eğitim materyallerinin 6. sınıf ve altına uygun okuma düzeyinde olmasını önermiştir.^{15,29} Bu çalışmaya dahil edilen sağlıkla ilgili kurum ve kuruluşlara ait internet sitelerindeki bilgilendirme metinlerinin çoğunun okunabilirlik ortalamasının 9-12.sınıf okuma düzeyine eşdeğer ve orta zorlukta olduğu tespit edilmiştir. Bu değerler ülkemizdeki bireylerin ortalama öğrenim süresinden ve önerilen okunabilirlik düzeylerinden uzaktadır. İlgili sitelerdeki metinleri çoğu bireyin anlamakta zorlanacağını ve dolayısıyla bilgilerden yararlanamayacağını gösteren bu sonuçlar, peri-implantitis¹⁹ ve oral displazi¹⁵ ile ilgili metinlerin okunabilirliğini araştıran çalışmalar ile uyumludur. Hastalara yönelik bilgilendirme metinleri hazırlanırken cümlelerin kısa tutulması, metin boyunca tek tip ve sade bir dil kullanılması, uzun listelerden mümkün olduğunca kaçınılması, madde işaretleri ile grafiklerin dikkatli kullanılması önerilmiştir.³⁰

Sonuç olarak, oral ülserler ve RAS ile ilgili internette yer alan bilgilendirme metinlerinin çoğu, değerlendirme araçlarına göre özellikle bilgi kaynakları ve güncelleme tarihlerinin belirtilmemesi nedeniyle doğruluğu şüpheli ve okunabilirliği zor içeriğe sahiptir. Sağlık kurum ve kuruluşları tarafından hasta bilgilendirme metinleri hazırlanırken güvenilirlik kriterlerine ve okunabilirlik seviyesinin toplumun bütününe uygun olmasına dikkat edilmesi yararlı olacaktır.

Teşekkür

Sayın Prof. Dr. Asım Egemen Yılmaz ve Sayın Burak Bezirci'ye okunabilirlik ölçüm aracı olarak geliştirdikleri yazılım ile araştırmamıza sağladıkları destek için teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

- Şener E, Samur M. Sağlığı geliştirici bir unsur olarak sosyal medya: Facebookta sağlık. GÜSBD 2013;2:508-23.
- Hane halkı Bilisim Teknolojileri (BT) Kullanım Arastirmasi, 2022. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu c2020 – [erişim tarihi: 12 Eylül 2022]. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587)
- Wallwiener M, Wallwiener CW, Kansy JK, Seeger H, Rajab TK. Impact of electronic messaging on the patient-physician interaction. J Telemed Telecare 2009;15:243-50.
- Bezirci B, Yılmaz AE. Metinlerin okunabilirliğinin ölçülmesi üzerine bir yazılım kütüphanesi ve Türkçe için yeni bir okunabilirlik ölçütü. DEUFMD 2010;12:49-62.
- Scully C, Shotts R. Mouth ulcers and other causes of orofacial soreness and pain. The West J Med 2001;174:421-4.
- Kovač-Kavčič M, Skalerič U. The prevalence of oral mucosal lesions in a population in Ljubljana, Slovenia. J Oral Pathol Med 2000;29:331-5.
- Silberg WM, Lundberg GD, Musacchio RA. Assessing, controlling, and assuring the quality of medical information on the Internet: Caveant lector et viewor-Let the reader and viewer beware. JAMA 1997;277:1244-5.
- Charnock D, Shepperd S, Needham G, Gann R. DISCERN: an instrument for judging the quality of written consumer health information on treatment choices. J Epidemiol Community Health 1999;53:105-11.
- Ateşman E. Türkçede okunabilirliğin ölçülmesi. Dil Dergisi 1997;58:71-4.
- Landis JR, Koch GG. The measurement of observer agreement for categorical data. Biometrics 1977;33:159-74.
- Riordain RN, Hodgson T. Content and quality of website information on the treatment of oral ulcers. Br Dent J 2014;217:E15.
- Görkemli HN. Sağlık iletişimde internet kullanımı üzerine bir araştırma. TOJDAC 2017;7:122-38.
- Yıldırım O, İdil İ. Yeni koronavirüs salgını dolayısıyla gündeme gelen sosyal izolasyon ve gönüllü karantina döneminde internet ve sosyal medya kullanımı. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi 2020;2020:69-94.
- Ayonrinda O. Patients in cyberspace: information or confusion? Postgrad Med J 1998;74:449-50.
- Alsoghier A, Ni Riordain R, Fedele S, Porter S. Web-based information on oral dysplasia and precancer of the mouth - Quality and readability. Oral Oncol 2018;82:69-74.
- Delli K, Livas C, Spijkervet FK, Vissink A. Internet information on xerostomia: what should patients expect? Oral Dis 2015;21:83-9.
- Braddock III CH, Edwards KA, Hasenberg NM, Laidley TL, Levinson W. Informed decision making in outpatient practice: Time to get back to basics. JAMA 1999;282:2313-20.
- Öztürk T. Üniversitelere Ait İnternet Web Sitelerinin Ortodonti Hastaları İçin Sağladığı Bilgi Kalitesinin Değerlendirilmesi. Selcuk Dent J 2021;8:106-12.
- Leira Y, Castelo-Baz P, Pérez-Sayáns M, Blanco J, Lorenzo-Pouso AI. Available patient-centered Internet information on peri-implantitis. Can our patients understand it? Clin Oral Investig 2019;23:1569-74.
- Kanmaz B, Buduneli N. Evaluation of information quality on the internet for periodontal disease patients. Oral Dis 2021;27:348-56.
- Leung JY, Ni Riordain R, Porter S. Readability and quality of online information regarding dental treatment for patients with ischaemic heart disease. Br Dent J 2020;228:609-14.
- Wiryakijja P, Fedele S, Porter S, Ni Riordain R. Web-based information on the treatment of oral leukoplakia—quality and readability. J Oral Pathol Med 2016;45:617-20.
- López-Jornet P, Camacho-Alonso F. The quality of patient-orientated Internet information on oral lichen planus: a pilot study. J Eval Clin Pract 2010;16:883-6.
- Lorenzo-Pouso AI, Pérez-Sayáns M, Kujan O, Castelo-Baz P, Chamorro-Petronacci C, García-García A, et al. Patient-centered web-based information on oral lichen planus: Quality and readability. Med Oral Patol Oral Cir Bucal 2019;24:e461-e7.
- Hu X, Pan H, He W, Hua H, Yan Z. Evaluation of the content quality of websites for recurrent aphthous ulcers and oral lichen planus. BMC Oral Health 2017;17:1-7.
- Mancuso JM. Health literacy: A concept/dimensional analysis. Nurs Health Sci 2008;10: 248-55.
- Türkiye sağlık okuryazarlığı düzeyi ve ilişkili faktörleri araştırması. Türkiye: T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlığın Geliştirilmesi Genel Müdürlüğü. c2022 – [erişim tarihi: 12 Eylül 2022]. <https://sggm.saglik.gov.tr/TR-56524/turkiye-saglik-okuryazarligi-duzeyi-ve-iliskili-faktorleri-arastirmasi-kitabi.html#>
- Bitirilen eğitim düzeyine göre nüfusun dağılımı (25+ yaş). Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu c2020 – [erişim tarihi: 12 Eylül 2022]. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=egitim-kultur-spor-ve-turizm-105&dil=1>
- Fitzsimmons PR, Michael BD, Hulley JL, Scott GO. A readability assessment of online Parkinson's disease information. J R Coll Physicians Edinb 2010;40:292-6.
- McInnes N, Haglund BJ. Readability of online health information: implications for health literacy. Inform Health Soc Care 2011;36:173-89.